

RECENZII

ȘTEFAN PASCU,

Voievodatul Transilvaniei, II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 494 p.

După ce în 1971 a apărut, în aceeași editură, volumul întâi al *Voievodatului Transilvaniei*, acad. Ștefan Pascu, reputat specialist în istoria Transilvaniei, își continuă expunerea privitoare la cele mai însemnate aspecte ale civilizației Transilvaniei din perioada premergătoare transformării ei în principat, respectiv perioada feudalismului dezvoltat.

Mărturisim că am avut prilejul să luăm cunoștință de părți însemnate din acest volum — în forma sa de atunci — cu ocazia cursului special de istorie medie a României ținut de acad. Ștefan Pascu în anul universitar 1972—1973. Dar editarea volumului al doilea se impunea cu o stringentă necesitate ca parte întregitoare a unei sinteze a civilizației transilvănene din evul de mijloc care să depășească faza pragmatică a științei istorice, fază care s-a prelungit în timp și așa prea mult.

Dacă volumul întâi al lucrării se ocupa de formarea și organizarea voievodatul transilvănean pînă la mijlocul secolului al XIV-lea, volumul al doilea se ocupă de habitatul transilvan și de populația Transilvaniei, încheind astfel tabloul civilizației transilvănene în evul mediu.

În prima parte a volumului, acad. Șt. Pascu dezbate problema habitatului transilvan, noțiune relansată în istoriografia noastră de domnia sa, căreia îi stabilește un nou conținut: raportul dintre om și condițiile geografice, acțiunile reciproce dintre mediu și om, factorul esențial al relației fiind viața omului, a colectivității umane.

În acest context, autorul analizează în primul rînd raportul dintre stadiul evoluției societății feudale și dispersarea așezărilor umane în spațiu și timp. Concluzia acestei analize o constituie faptul că atestările documentare ale așezărilor umane ca materializare a relațiilor socio-juridice feudale, sînt în raport cu dezagregarea obștilor sătose și penetrația relațiilor feudale, proces de amploare și complexitate în directă legătură cu condițiile de mediu. Penetrația relațiilor feudale, creșterea demografică din epoca de relativă liniște de după invazia tătară din 1241, determină multiplicarea așezărilor umane, în care un rol însemnat l-au avut cnezii, voievozii și juzii români, în calitate de șefi ai comunităților umane transilvănene. În acest sens, este de remarcat faptul că multiplicarea

numărului aşezărilor umane prin „colonizare“ sau „roire“ nu s-a făcut numai prin măsuri venite de „sus“, ci şi de „jos“, prin iniţiativele şefilor de comunităţi menţionaţi mai sus.

În continuare, autorul cercetează tipologia şi structura aşezărilor umane, determinate fiind de condiţiile ocupaţiilor care, la rândul lor, sînt determinate de condiţiile de mediu. Dezvoltarea atinsă de societatea transilvăneană în toate nivelele ei, la un moment dat, duce la naşterea şi dezvoltarea unui nou tip de aşezare umană, de categorie superioară, ţirgurile şi oraşele. Autorul stabileşte ca procentaj al numărului de oraşe şi ţirguri de 3—4% din numărul total al aşezărilor umane. Funcţia şi dezvoltarea aşezărilor urbane, aspectele urbanistice constituie, la fel, un indice al nivelului de civilizaţie atins de societatea transilvăneană.

Acad. Ştefan Pascu analizează apoi un alt indice al nivelului civilizaţiei transilvănene, acela al fortificaţiilor de toate felurile: cetăţi ţărăneşti, biserici fortificate, cetăţi feudale — regale, voievodale, nobiliare, eclesiastice — castele fortificate, etc.

În a doua parte a volumului, autorul analizează diferitele surse care permit reconstituirea tabloului demografic al Transilvaniei pînă la mijlocul secolului al XVI-lea, adică evoluţia populaţiei pe timp de cinci secole. Evoluţia este lentă, stopată uneori de marile „accidente“ de felul invaziei tătare din 1241, ciuma din 1348—1349 şi alte epidemii din perioada ulterioară, etc. dar creşte în decurs de un secol (1250—1350) de la 5,5/km² la 9/km². Autorul analizează consecinţele acestui spor demografic pe plan social-economic şi urbanistic.

Pe baza aceloraşi surse, autorul stabileşte situaţia etno-demografică a Transilvaniei pentru întreg evul mediu, reuşind să demonstreze, fără putinţă de tăgadă, faptul că populaţia românească forma peste 65% din populaţia Transilvaniei şi prin aceasta caracterul românesc al Transilvaniei, atestat de altfel şi de sursele toponimice şi onomastice.

Problemele analizate în acest volum, ansamblul pe care îl constituie, ne înfăţişează o amplă frescă a unei civilizaţii medievale europene, cu particularităţile care o individualizează.

GHEORGHE GORUN

AUREL CHIRIAC,

Feronerie populară din Bihor, Editura Muzeului Ţării Crişurilor, Oradea, 1978, 96 p+42 pl.+1 hartă.

Apărută la sfîrşitul anului 1978, în excelente condiţii grafice, cu text bilingv şi ilustraţii semnificative, cartea tinărului muzeograf orădean se vrea o monografie a meşteşugului fierăritului din Bihor, prima monografie a unui meşteşug popular din Bihor.